

Hösten 2004

Innehåll:

Ordföranden har ordet	3
Föreningsaktiviteter	4
100 varv jorden runt	8
Mord i Nolsterby	13
Sagan om Ringen	17

Ordföranden har ordet:

Oj, oj, oj vad en sommar går fort! Själv har jag definitivt inte hunnit med sommaren. Det har varit fullt upp varje dag. Tyvärr har mitt engagemang i hembygdsarbetet blivit lidande av detta; kort sagt inte hunnits med! Turligt nog finns det många engagerade medlemmar som håller ställningarna ute på fältet. Även om jag inte hunnit med så har föreningen arbetat som vanligt.

Christer W

Föreningsaktiviteter:

Söndagen den 6/6 samlades ett femtontal medlemmar vid Gräsö Hembygdsgård. Där fick vi en trevlig guidetur. Efter guideturen intogs det medhavda fikaten. Besöket var mycket lyckat och vi pratade om att göra liknande utflykter till en tradition.

Lördagen den 7/8, sommarens varmaste dag, hade nästan 40 personer hörsammat inbjudan och samlats vid Lövnäs, för att göra en byavandring genom delar av Mälby, Svartnö och Tuskö. Programmet startade med att Viveka Eriksson hälsade alla välkomna och lämnade ordet till Torsten Fries som berättade om de gamla gravfälten som finns vid Lövnäs och guidade sedan runt till bl.a. en skeppssättning. Vi for vidare med bil till Karlsro, fd båtsmanstorp för Svartnö och där började själva vandringen. Vi gick en ca 4 km lång slinga och första anhalten gjorde vi vid Vikarn, där vi åt upp matsäcken vid sjökanten. Nästa stopp blev vid Kristoffersbrottet, där Karl-Johan Wedin visade upp ett gammalt dokument från sprängningen 1843. Man sprängde och grävde för att få mer odlingsbar mark runt sjön Vikarn. Dokumentet var en övenenskommelse mellan byarna Mälby,

Nolsterby, Långalma och Svartnö om kostnaderna för arbetet. Kostnaderna fördelades mantalsvis och man hade även angivit en summa för åtgång av brännvin.

Vi kämpade vidare i värmen, upp till Tuskö och tillbaka mot Karlsro via Vikarudden. Ett tack till alla som ställde upp trots hettan och till alla som hade saker att berätta under vandringen. På begäran kommer eventuellt en byavandring att göras även nästa år. Kom gärna med förslag på vandringsmål, för som ni vet finns det mycket att se på.

Söderön.

Torsten berättar om skeppssättningen vid Lövnäs

Söderödagen:

Traditionsenlig medverkade föreningen vid Söderödagen. Bland annat visades en utställning av gamla bilder och tidningsurklipp, som studiecirkeln i Nolsterby samlat in under vintern. Robert Henningsson hade tagit med sig ett antal gamla föremål, som han visade upp. Som vanligt blev det många diskussioner kring föremålens användningsområden.

Söderöns utvecklingsgrupp hade engagerat smeden Lars Mattsson från Tvärnö, som visade smidesteknik. Detta resulterade i att han under hösten kommer att hålla en kurs i smide. Utvecklingsgruppen informerade även om sina övriga aktiviteter.

Robert H visar gamla föremål

Viveka E vid ankaret från den bärgade pråmen.
Ankaret är nu uppställt utanför Söderögården.

100 varv jorden runt

av Viveka Eriksson

Rubriken syftar på den sträcka Evert Sjögren, Stenbron kört buss under sitt yrkesverksamma liv som chaufför. Siffran togs fram av hans arbetsgivare Hans Edlund, Öregrund när Evert gick i pension 1989 och den motsvarar ca 450.000mil.

Evert bor som femte generation kvar på fädernehemmet, som en gång var båtsmanstorp i Långalma. Efter avslutad skolgång blev det fiske tillsammans med brodern Einar innan det var dags för lumpen. Vid krigsslutet i april 1945 fick han anställning hos Oskar Jansson i Sund och jobbade första tiden med Mjölkviktor, Viktor Jansson. Han tog sedan körkort både för bil och buss och fram till 1951 jobbade han kvar hos Jansson och då mest med busskörning. Edlunds i Öregrund blev Everts arbetsgivare under åren 1951-1989.

Med denna buss tog Evert busskort 1947

Otaliga är vi som åkt buss med Evert, antingen som skolbarn eller som bussturister, eller kanske både och.

1952 infördes skolbarnstransporter med buss till Söderöns olika skolor och till Östhammar. Det gick också ordinarie bussar till Östhammar och Öregrund, för vanliga resande, vissa dagar i veckan. På helgerna kunde det bli en och annan resa till kyrkan. Vid den här tiden började turistresor av olika slag att bli populära och det var nu busskörandet satte fart för Evert. Första

utlandsresan gick till Hamburg, med deltagare till en IOGT-kongress, 1954.

Förutom alla körningar för sin arbetsgivare ordnade Evert egna turistresor, ibland tillsammans med Sture Andersson. En sådan resa var Lapplandsresan. En 10-dagars resa som alltid var fullbokad och som man anordnade i 10 år.

En resebyrå i Stockholm anlidade Evert när Ryssland blev tillgängligt och det hann bli ett antal resor dit under 70- och 80-talen. Vintertid körde Evert naturligtvis skidturister både till de svenska fjällen och Österrike.

Edlunds i Öregrund hade vid den här tiden 18 bussar för olika typer av persontransporter. Så förutom skolbarn och turister körde Evert ordinarie turer på Söderön och till Östhammar och Uppsala. Det var under en sådan körning han hade ett möte med 16st grisar, ett so med 15 små kulingar, som var ute på vift. Han hann upp sällskapet vid vägskälet Tuskö/Tvärnö och det tog 15 minuter innan de var hemma vid Lorensberg.

Vid sidan om chaufförsjobbet har Evert hunnit odla sina fritidsintressen musik och idrott. Raden

är lång på genomförda lopp på skidor, sju Vasalopp kan nämnas. 1965 fick han Sv. Skidförbundets gulddiplom, högsta klassen, efter att ha uppfyllt fordringarna för detta. Motionerar gör han fortfarande. Ofta Söderön runt på cykel tillsammans med Linnea.

Musiken fanns i familjen och det är fiol och en egenhändigt byggd nyckelharpa som blivit Everts instrument framför allt. Han debuterade på fiol tillsammans med Arne Carlsson på dragspel vid skyttefester vid Lövnäs. Han fick utbildning i Gimo hos Nils Bladlund på klassisk fiol och deltog i Östhammars musiksällskap under Gösta Wibergs ledning under 1970-talet. Det var också vid den här tiden han byggde sin nyckelharpa. Han deltar numera i två spelmansgrupper, varav den ena på Gräsön. Han och Linnea åker gärna på spelmansstämmor, kanske till Bjuråker i Hälsingland.

Evert har många intressanta fotografier på bussar, där man kan följa fordonets utveckling. Tyvärr har vi inte plats för fler just nu, men vi kanske kan återkomma och jag vill tacka Evert för en trevlig eftermiddag med hans reseberättelser, varav jag bara fick med en bråkdel.

Linnea och Evert Sjögren framför sitt hus

Mord i Nolsterby

Bland de tidningsurklipp som fanns med vid föreningens utställning på Söderödagen kunde man läsa detta i Svenska Morgonbladet den 13/2-1912

Ett förfärligt dåd.

I Nolsterby, Börstils socken, Uppland, utspelades natten till lördag ett hemskt drama, i det en arbetareⁿ Emil Eriksson med en yxa dödade sin kamrat arbetaren K. F. Hallerström. De båda männen hade sedan någon tid bott tillsammans i en bryggkammare och till synes varit de bästa vänner. Natten till lördag steg Eriksson upp och grep, troligen i ett anfall af sinnesförvirring, en yxa, med hvilken han slog den sovande kamraten till döds. Efter fullbordadt dåd afvek Eriksson med agande sina tillhörigheter. Mördaren har ej ansetts fullt normal.

Britta Olsson i Nolsterby, som bor granne med gården där dådet utfördes, kan berätta följande om gärningsmannen.

Omkring år 1912 var det många unga åländska män som sökte sig till Sverige för att slippa göra sin värnplikt på Åland. Arbete fick de oftast på bondgårdar. En av dem var Finn Emil Eriksson. Han fick anställning i vår granngård, som nu ägs av Siv och Arne Westerberg. Ägaren 1912 hette Johan Hallerström.

Finn var mycket speciell. Omgivningen var med rätta uppmärksam på vad han företog sig. En dag for han till Öregrund och köpte galoscher. I dem lät han sätta initialerna J.K. Då min pappa frågade vad det betydde, fick han till svar: ”Jesus Kristus”. Att han inte var vid ”sunda vätskor” var uppenbart.

En dag bestämde han sig för att dö. Det skulle ske klockan 11.00 på förmiddagen en viss dag. Han intog sängläge och väntade på döden. Mina fastrar Anna och Hilda, 14 och 15 år gamla, besökte Finn och sjöng psalmer för honom. Min pappa Axel, 20 år, som var en praktisk och framåt man, hade också ett ärende till den döende, men av ett helt annat slag. Han satte sig på sängkanten och frågade om han skulle få ärva cykeln! Han fick inget svar. Och inte dog Finn heller. Kanske blev han så upprörd över en så världslig fråga att han kvicknade till.

Det var säkerligen inget fysiskt fel på honom. Men det är mycket med det psykiska. Egentligen hade det varit lika bra om han dött då när han ändå, så att säga, var på gång. För en tid senare mördade han bondens bror Kalle. En natt krossade han Kalles huvud med en yxa, låste dörren till deras gemensamma kammare i brygghuslängan, tog nyckeln med sig och gav sig av iväg bort till fots.

Det hemska dådet upptäcktes på morgonen. Länsman tillkallades, men kom inte förrän på kvällen. Då ville han ha två personer med sig in i kammaren. Min pappa och hans bror Vilhelm erbjöd sig att följa med. När de steg in i den kolsvarta kammaren började grammfonen spela ”Blinda Kalles vals”. En makaber upplevelse.

Finn upphanns ganska snabbt. Vid förhör som följde berättade han att nyckeln kastade han vid ”Bohls smia”(smedja). Där den också återfanns. Motivet till mordet var att han tyckte synd om Kalle. Hur det sedan gick för Finn och hur han framlevde sin återstående livstid vet jag inget om.

Av: Britta Olsson

Britta Olsson

Sist ut i Söderöpostens höstnummer kommer Robert Henningsson att berätta:

Sagan om Ringen

Nej det är ingen saga ty för i år är det 170 år sedan, den 25 maj 1834, ”Bonden Erik Larsson i Långalma Börstils socken och Frösåkers Härad hittade en stor guldring af forntida tillverkning och omkring 50 dukaters wikt vid plogning å en intill Saltsjön belägen förlidet år uppodlad åker” som det står i handlingarna på Riksarkivet.

Åkern brukas sedan dess och kallas ”Gullåkern”. Idag ligger åkern ca 3-4 meter över havet. Vid laga skiftet i Långalma på 1850-talet skrev lantmätaren ”Guldbacken”, som ligger ovanför Gullåkern.

Den upphittade ringen lämnades in till myndigheten för bedömning” huruvida bifogade smycke kommer att för Eder kungl Majts. Räkning inlösas eller bör det till upphittaren återställas”.

”Genom nådig remiss af den 8 sistlidne juli har Eders Kongl. Majt infodrat Witterhets, Historie och Antiqvites Akademiens underdåniga utlåtande öfver en af Bonden Erik Larsson i Långalma, Börstils socken och Frösåkers härad

på dess nära saltsjön belägna nyligen upptagna åker upphittad större guldring af forntida tillveerkning vägande omkring 50 Dukater hvilken genom Edres Kongl. Majts. Befallningshavande i Stockholms län blifvit inlemnad och till lösen i underdånighet erbjuden. Akademien som i närvarande fynd finner ny bekräftelse på de anmärkningar öfver våra förfäders rikedommar, som i anledning av ett dyligt fynd från rikets vestra skärgård(RH kommentar: Troligen ”fel” på kompassen Stockholms län låg nog på östkusten även då).”

”Kort tid sedan blifvit hos eders Kongl. Majt. I underdånighet framställa, kan vi icke frångå hvad som vid samma tillfälle blifvit yttradt, att en sådan forntidsprydnad, hvilken utan tvivel burits af någon blans den tidens ypperste män, såsom ett vedermäle af någon Konungs nåd och erkänsla för utmärkta förtjänster, icke mindre för sitt värde, än sin höga åldeer måste anses som en av de förnämsta märkvärdigheter i ett Antiqvariskt Museum varit kommer en omständighet, som icke mindre förtjenar uppmärksamhet, ehuru af nästan fullkomligt lika utseende, anträffats vid Rikets motsatta kuster. Men då Akademien saknar tillgångar för en så betydlig lösensummas erläggande, får Akademien till Eders Kongl.

Majts. Nådiga omprövande hemställa, huruvida äfven detta fynd må af allmänna medel inlösas. Ofvanskrifne guldring, som väger nära 51 Dukater anses med tillagd 1/8 förhöjning vara värd femtiofyra Dukater Specie.

Stockholm d 12 aug. 1834

Chr. Borg

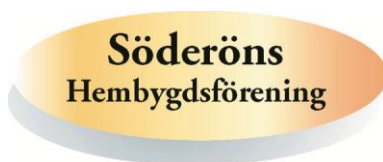
SV Wilh. Almroth”

Bonden Erik Larsson som hittade ovan omskrivna guldring den 23 maj 1834 och hans släkt ägde och brukade Norrgården i Långalma i över 100 år. Erik Larssons son-dotter flyttade från Långalma i samband med att hon gifte sig med Johan Petter Andersson i Valö. Därefter kom en ny släkt till Norrgården, vars ägare nu är i fjärde generationen som ägare till gården.

Guldringen(se Söderöpostens omslag) ligger numera i säkert förvar i ”Guldrummet” på Historiska Museet i Stockholm. Min son och sonson har varit och tittat på den. På 1950-talet låg ringen i en glasmonter, där min far och jag såg den. Innan ringen kom till Historiska Museet 1834 såg min farfars far och hans far detta forntida smycke.

Kan nämnda guldarmband ha något samband med det guldbetsel som en piga hittade på en enbuske när hon vallade korna. Enligt historien berättade min farmor att pigan fick en smörgås av matmodern som sedan gick till Guldsmeden Grönqvist i Östhammar, som smälte ner nämnda smycke. Vid rättegången därefter svor sig matmodern fri, men enligt sägnen fick hon lida för sina synder på dödsbädden.

RH

© Söderöns Hembygdsförening